

Linda Olsson
Sonáta
pro Miriam

VYŠEHRA D

2 • • • „Ale pane Liebermanne, jak vás vlastně poznám?“ zeptal jsem se do telefonu.

„Určitě mě poznáte,“ odpověděl starý muž. „Budu sedět v Planty na lavičce proti Dominikánskému kostelu. Vyznáte se tady ve městě, pane Ankere?“

Nemyslel jsem si, že by se má jednodenní zkušenost počítala, a tak jsem odpověděl záporně.

„Ještě ne, to je samozřejmé,“ odpověděl. „Ale sem cestu, doufám, najdete. Zítra v deset, ano?“

„Ano,“ souhlasil jsem.

Druhý den ráno jsem vyšel brzy a pěšky se vydal podél parků kolem Starého města. Tulipány už byly v plném květu a tráva zářivě zelená. Uvědomil jsem si, jak už je to dávno, kdy jsem naposledy prožil evropské jaro, ten pocit údivu nad vším rašením a růstem po dlouhé zimní smrti. Ve stínu pod stromy byla stále ještě zima, ale jakmile slunce vystoupalo o něco výš, rychle se oteplilo. Pokračoval jsem až k severnímu rohu, odkud jsem na druhé strašně rušné ulice uviděl nádraží. Stavební práce byly nyní v plném proudu a úzké pasáže kolem se hemžily lidmi. Otočil jsem se a vrátil se k domluvenému místu našeho setkání.

Seděl na lavičce s nohama elegantně překříženýma a v jedné ruce držel pár kožených rukavic. Jistým způsobem mi připomínal postavu ze starého černobílého filmu. Dávno už jsem nepotkal někoho, kdo by měl na sobě oblek, kabát a klobouk. Když mě uviděl, vstal. Potřásl jsme si rukama a já jsem zaregistroval, jak je malý, tak malý, že jsem si uvědomil vlastní výšku. Měl však pevný stisk ruky a vyzařovala z něj klidná energie, díky níž jsem se v jeho společnosti ihned cítil dobře. Navrhl jednu kavárnu ve Starém městě a vydali jsme se tím směrem. Přešli jsme přes Rynek Glówny, velké tržiště, kde už prodavači květin stavěli své stánky. Všude po zemi stály nádoby plné tulipánů, narcisů a modřenců. Velká hejna holubů netrpělivě popocházela sem a tam a čekala na odpovídající hejna turistů. Pan Liebermann mě vedl přes náměstí, krácel svižně, rychlými, krátkými kroky a jemně se dotýkal mé paže. Ukazoval mi zajímavé budovy a přidával k tomu dějinné souvislosti i historky. Hovořil vynikající angličtinou, byť se silným přízvukem. Pokračovali jsme jednou z úzkých uliček, až jsme došli do malé kavárny. Bylo tam teplo a domácí útulně a voněla tam čerstvě upečená bábovka a káva.

„Můžeme si sednout tamhle v rohu,“ navrhl pan Liebermann a kývl směrem ke stolku u okna. Stoly pokrývaly paličkované ubrusy a na každém z nich stála vázička s jediným krátkým tulipánem. Rozhlédl jsem se po místnosti. Ve slabém světle ze svícňů na zdi se jevila nadčasově jako prapůvodní středoevropská kavárna. Stejně jako doma u Clary Friedové i tady jsem měl pocit, jako bych se ocítl v jiné době.

„Pane Liebermanne, jsem velmi vděčný, že jste projevil ochotu se se mnou setkat,“ řekl jsem a posadil se. Starý muž odmítavě mávl rukou a přivolal obsluhu.

„Všechno pěkně popořádku,“ prohlásil. „Nejdřív si musíme dát kávu.“ Objednal kávu pro dva, ale když se zeptal, jestli si dám i zákusek, odmítl jsem. Dokončil objednávku, a pak si opatrně sundal klobouk a kabát, který mu servírka pověsila.

Nabyl jsem dojmu, že je tu stálým hostem. Pod kabátem měl šedý oblek, bílou košili a vínovou hedvábnou kravatu. Když se posadil, byl nepatrně zadýchaný. Donesli nám kávu, silnou a podávanou v šálcích se zlatým okrajem. Když jsme teď seděli naproti sobě, výškový rozdíl nebyl už nijak znatelný.

„Tak, nyní si promluvmě, pane Ankere,“ řekl a přimhouřenýma očima na mne pohlédl s očekáváním, jako by napětí a zvědavost prožíval pouze on. Otázky, které jsem si v duchu nacvičil, mi pojednou připadaly směšné. Pod stolem jsem rukama stiskl kolena k sobě a zhluboka se nadechl.

„Musím se omluvit, pane Liebermanne,“ řekl jsem. „Přijel jsem sem s prázdnýma rukama. Jsem tu, abych zjistil, jestli tu najdu něco, co, jak se domnívám, hledám celý život.“

Výraz tváře starého muže byl i nadále plný očekávání, ale nic neřekl.

„Než jsem odjel z Nového Zélandu, setkal jsem se s Clarou Friedovou a ona mi na vás dala spojení.“

Znovu netrpělivě mávl rukou. „Nu ano,“ řekl.

„Rád bych vám něco ukázal,“ řekl jsem. Z náprsní kapsy saka jsem vyndal obálku se svým rodným listem a fotografiemi – těmi dvěma starými, které byly moje, a těmi, které jsem dostal od Clary Friedové.

„Vyrůstal jsem ve Švédsku,“ začal jsem a otevřel pas. „Celou dobu jsem ale věděl, že pocházím odjinud. Má matka se rozhodla, že nám vytvoří nový život, ale nikdy mi neřekla o naší existenci, která Švédsku předcházela. Odkud jsme přišli. Prožíval jsem to tak, jako bychom nikam nepatřili. Neměli jsme žádné příbuzné, žádné vzpomínky, žádné památky. A neměli jsme žádné přátele, dokonce ani známé. Jako bychom žili jen napůl.“

„Pane Ankere, mohu vědět, čím se živíte?“ zeptal se starý muž, aniž pohlédl na papíry na stole před sebou.

„Jsem houslista, ale nyní skládám hudbu. Na veřejnosti už nevystupuji,“ odpověděl jsem.

Přikývl.

„Takže, pane Ankere, v co doufáte, že tu najdete?“ Jeho jantarové oči pohlédly do mých a jako by viděly víc, než bych mu sám mohl povědět.

„Doufám, že tu najdu minulost. Její střípky. Chci vědět, odkud pocházím. Chci vědět, kdo jsem. Dlouho jsem sám sebe přesvědčoval, že to nic neznamená. Že mohu žít, aniž bych to věděl. Pak...“ Přinutil jsem se pokračovat. „Pane Liebermanne, před rokem jsem přišel o svou dceru, Miriam. A s ní i o budoucnost. A po čase její místo zaujala minulost.“ Pod stolem jsem uvolnil kolena. „Stalo se pro mě životně důležité minulost vypátrat. V současnosti to mé existenci dává jediný smysl.“

Servírka přinesla další kávu a velký kus dortu se šlehačkou. Pan Liebermann před sebe naaranžoval šálek, podšálek i talířek, zvedl lžičku a začal jíst. Upil jsem horkou kávu.

Po chvíli odložil lžičku na talířek a diskrétně si otřel ústa papírovým ubrouskem. Znovu pokývl hlavou, ale chvíli vyčkal, než se ujal slova.

„V dobrých časech mohou vzkvétat vynikající jevy. Hudba. Umění. Krása. Všechno, pro co život stojí za to žít. V dobách zlých vše křehké navždy podlehne zkáze.“ Starý muž pohlédl z okna, kde lidé procházeli v jasném jarním slunci. „A ty dobré časy trvají tak strašně krátce. Obávám se, že jsou jen jakousi mezihrou. Zlé časy ale trvají dlouho a vrhají stín na ty dobré. I v tom nejsvětlejším ránu je obsažena vzpomínka na prošlou noc a tu, která s naprostou jistotou přijde.“

Pan Liebermann se lokty opřel o stůl a sepal ruce. „Začnu jménem, které nás svedlo dohromady. Adam Lipski.“ Chvilí seděl mlčky, jako by pečlivě volil slova. „Adam Lipski byl dobrým přítelem mého bratra. Nebo přesněji řečeno můj bratr byl Adamův přítel. Nevím jistě, jestli Adam měl přátele. Neměl ani žádné nepřátele. To jsme si alespoň mysleli. Hádám, že jsme tomu chtěli věřit. Protože nám nepřipadalo správné, aby nevinní měli nepřátele.“ Zaváhal, jako by hledal slova.

„Abyste rozuměl, Adam nebyl... z tohoto světa.“ Vzhlédl téměř s prosebným výrazem. „Nadpozemský? Říká se to tak? Byl člověk, kterého nelze měřit nebo hodnotit jako nás ostatní. Jako krásu. Ta není dobrá ani špatná, ta pouze je. Když Adam vstoupil do místnosti, ztlumil se hovor a hlavy se obrátily k němu. Nemyslím, že by si sám uvědomoval, jak na ostatní působí. Zvláště na ženy, ale i na muže. Dokonce i na děti. Věděl ale, jaký vliv má jeho hudba. To musel vědět. Jako houslista stál na prahu zářné kariéry. Byl přizván, aby hrál s těmi nejlepšími už jako mladý, vlastně už jako chlapec. Bylo tomu tak, než ukončil studia na konzervatoři a pokračoval ve Varšavě. Hudba byla jeho jediným zájmem. Byla jeho životem. Lidé takové věci pronášejí lehkovážně: hudba byla jeho životem. Já to ale míním doslovně. Nemyslím, že by měl mimo hudbu nějaký život. Lidé jako on svět nechápou. Nebo čas.“

Seděl jsem mlčky a on pokračoval: „Víte, dívky mu říkaly Adonis.“ Zasmál se a oči mu šelmovsky zajiskřily. „Adam skutečně vypadal neuvěřitelně dobře. Velmi vysoký s hustými tmavými vlasy a velkýma tmavýma očima. Občas jimi roztržitě spočinul na některé z dívek a ta okamžitě zrudla a ztratila řeč. Nemyslím ale, že by si toho byl vědom. Nebo si toho vůbec všiml. Bylo hodně toho, co rodina Lipski považovala za samozřejmost. Abyste mi dobře rozuměl. Byli to slušní lidé. Dobří lidé. Jenomže věřili, že i svět je dobrý. Možná si to dobří lidé myslí. Felix Lipski, Adamův otec, byl profesorem na Jagellonské univerzitě, světoznámým odborníkem v oblasti transkripce středověké církevní hudby. Paní Lipski, Sára, vystudovala zpěv ve Varšavě a myslím, že i v Paříži, nikdy ale profesionálně nezpívala, ačkoliv měla údajně krásný hlas. A malá Clara... Ach, moje Clara.“

Pan Liebermann opět pohlédl ven z okna, pak pokračoval, pomalu, jako by z něj slova jedno po druhém někdo musel tahat.

„Tato země. Naše Polsko. To se nedá popsat. Nedá se pochopit. Na krátkou dobu tu zavládla naděje. Optimismus. Můj otec

neměl téměř žádné vzdělání, ale matka byla jedináček a studovala francouzštinu a hudbu. Uměla hrát na klavír a myslím, že měla své sny. Rodiče pracovali velmi těžce. Měli v ulici svatého Jana malý obchod s potravinami, jen kousek odsud. Dům ještě stojí, jen krámk se změnil v módní uměleckou galerii. Když má mladší sestra v pouhých třech letech zemřela na zápal plic, matka veškeré své sny soustředila na bratra a na mě. Jako by sama přestala žít a žila jen skrze nás. Uprosilá otce, aby mě poslal do nové státní školy. A právě tam jsem se seznámil s Clarou.“

Pomocí hlubokého nádechu se napřímil v zádech. Pak znovu zvedl lžičku a začal jí v prstech otáčet.

„Byl to jen krátký čas, pouze jedno a půl pololetí, pro mne to byla ale nejdůležitější doba v životě. Jediná doba skutečného optimismu. Naděje. A lásky. Svým dětinským způsobem jsem se do Clary zamiloval hned první den školy. Byla vysoká a vystupovala světaznale, jako by znala věci, o kterých se mi ani nesnilo. A byla tak neskutečně krásná. Tmavé vlasy jí spadaly po zádech, a když na ně zasvítilo slunce, rudě se třpytily. Oči jako by mi nahlížely do hlavy i do srdce. A pak měla neuvěřitelně nakažlivý smích, veselý a nevázaný, jako by svět byl plný věcí, kterým se dá smát. K mému obrovskému úžasu si mě vybrala za přítele. Chvilími jsem si myslel, že mě také trochu miluje. Stali jsme se nerozlučnými. V mých očích měla všechno. Uměla hrát na klavír, uměla zpívat, byla bystrá, ve třídě vynikala ve všech předmětech, dokonce i v tělocviku. Byla rychlá, byla silná. Především rychlá. Bez námahy běhala rychleji než všichni chlapci. Připadala mi jako ten nejúžasnější člověk na světě.“

Pan Liebermann se na okamžik odmlčel. Několikrát otočil lžičkou, a pak ji položil zpátky na talířek.

„Je zapotřebí pokory, aby člověk dokázal ocenit talent a schopnosti. Tolik lidí není schopno tolerovat úspěchy ostatních. Po nějaký čas se Clara jevila nenapadnutelná, a protože jsem byl jejím neustálým průvodcem, těšil jsem se bezpečí

i já. Stačí ale první malé rašící zlo, aby si nikdo už nemohl být ničím jistý. V polovině druhého pololetí se situace ve škole začala vyostřovat. Zprvu jsme se nestali terči my dva s Clarou, ale malý chlapec, který se jmenoval Jozef. Začalo to velmi pozvolna. Tu a tam zle míněné slovo. Sněhová koule napohled hozená z legrace. Učebnice, které zmizely. Takový ten druh dětského chování, které je všude běžné. Ale pak..." Hlas mu opět zeslábl.

„Otec mě vzal ze školy, ještě než skončilo druhé pololetí poté, co se mě cestou ze školy tři chlapci pokusili hodit do staré studny. Přemístili mě do židovské školy. Popsal bych to asi tak, jako bych se vrátil do matčina lůna, ale do lůna se vrátit nedá. Lůno životu předchází. Když člověk jednou začal žít, takový prostor se jeví jako vězení. V lůně se na život připravuje; nemůže být samotným životem. A já jsem chtěl žít. Ach, jak jen jsem chtěl žít. Učitelé v židovské škole mě nemohli naučit nic o světě, který jsem chtěl vidět. Mluvili o starém světě. O lůnu.

Pak už jsem Claru vídal jen při ojedinělých příležitostech. Když jsme spolu chodili do školy, občas mě k nim pozvali domů. Její rodiče pořádali ve svém velkém bytě pravidelně hudební soaré a Clara mě tam zvala. Byly to kouzelné a neskutečně krásné večery. Lehával jsem na měkkém koberci s jednou stranou těla přitisknutou k tělu Clařinu a její vlasy mi občas přejely po paži, když otočila hlavu. S rukama za hlavou jsem se díval na třpytivé ověsy křišťálového lustru nad námi. A naslouchal hudbě, kterou nám hrál její bratr se svými přáteli. Bylo to úplné království nebeské.“

Pan Liebermann vypadal, jako by tu scénu viděl před sebou, a rty se mu stáhly v rychlém úsměvu.

„Doma v rodině Lipských pohltilo Adamovo nadání veškerou pozornost, nejenom kvůli jeho vlivu na okolní svět, ale i proto, že byl, kým byl. Takovým, jakým byl. Byl sluncem, kolem kterého se Clara i rodiče otáčeli. Jako by neustále střežili, aby nic nezastřelo světlo, které z něj vycházelo, zvuky. Ne, že

by to Claře vadilo, spíš naopak. Byla bratrovou největší obdivovatelkou a neustálou ochránkyní.“

Pan Liebermann se předklonil, jako by se chtěl ujistit, že skutečně chápu.

„Abyste rozuměl, Adam měl pouze toto jediné, skutečně výjimečné nadání. V každém jiném směru byl, hmm... zaostalý, neobratný. Bezbranný. A to podle mě Clara věděla. Její rodiče si to uvědomovali naprosto jistě. Jako by byl neskutečně talentovaný a naprosto handicapovaný zároveň. Ostatní viděli jen tu jednu stránku. Díky tomu, že dokázal interpretovat tak neskutečnou hudbu, ostatní si do něj promítali i další vlastnosti, vlastnosti, které prostě neměl.“

Pan Liebermann vzdychl, zvedl lžičku a zbytky zákusku rozmačkal.

„A když Adam a vaše matka...“ Hlasitě se nadechl. „Bylo strašlivé to sledovat. S Clarou jsme byli ještě děti, ale i nám to bylo jasné. Jako bychom pozorovali dvě plavidla, která se pomalu blíží k nevyhnutelné kolizi s vědomím, že pro obě to znamená zkázu. Clara se pokusila Adama z toho směru vychýlit. Co jsme ale mohli dělat? Byli jsme děti. A objevily se i jiné jevy, které drasticky ovlivnily naše životy. Mraky, které se tyčily na obzoru.“

Chvilí jsme mlčeli, dokud jsem neucítil, že zvládnou položit mu otázku. „Znal jste také rodinu Maiských?“

Pan Liebermann seděl zabraný do svých myšlenek, a když uslyšel můj hlas, překvapeně vzhlédl.

„Nijak zvlášť dobře. Samozřejmě jsme se znali. Rodina Maiských byla známá. Velmi zámožná. Velmi polská. Pan Maisky obchodoval s těžkými stroji. Byl vynikající obchodník. Vypracoval se takřka zcela sám. Měl potřebné kontakty všude, kde to něco znamenalo. Prováděl rozsáhlé obchody se zahraničím, cestoval po celém světě. Do Ameriky. Německa. Švédska. Říkalo se, že rodina má majetek i ve Francii nebo v Itálii. Stýkali se s lidmi z těch nejvyšších vrstev. Byli především

Poláky, Židy až druhotně. Zapojili se do nacionalistického hnutí. Od nás ostatních se velmi lišili. Ne že by to nakonec mělo nějaký význam. Když padne černá noc, je nemožné odlišit nuance. Pohltila nás všechny. Poláky, Židy, nacionalisty, sionisty.“

Vyndal nažehlený bílý kapesník, diskrétně se vysmrkal, a pak se znovu ujal slova. „Dívky Maiských byly krásy, každá svým způsobem. Byly ikonami, které člověk mohl obdivovat víc, než cokoliv jiného. Hovořily francouzsky a německy, oblékaly se s vytríbenou elegancí. A byly muzikální. Všichni znali dívky Maiských. Ale ne, osobně jsem je neznal. Pamatuji si víc na Martu než na Wandu. Hrála na klavír. Myslím, že dobře, ale na moje slova nespolehejte. Nejsem muzikální, vzdor veškerému matčinu úsilí. Krásu ale poznám,“ řekl s pousmáním. „Ženskou krásu. I tehdy jako malý chlapec jsem věděl, že Marta je kráska. Byla malá a drobná, ale žensky přitažlivá. Zranitelná způsobem, že vzbuzovala touhu obejmout ji a ochraňovat. Vždyť víte...“ Pokrčil rameny. „Byla velmi bleďá a tmavé vlasy se jí nad čelem vlnily. Vypadala křehce, jako by jí chyběl ochranný obal. A oči, ach! Šedé. Ale jaká to byla šedá barva! Jako třpytivý antracit. Velké a nevinné, zpola skryté pod víčky, když hrála. Pak ale náhle vzhlédla! A svět jako by se hned o něco projasnil. Když hrála, kousávala se do spodního rtu. A to mi připadalo... svůdné.“ Pan Liebermann k sobě mávnutím ruky přivolal servírku a objednal další kávu. Já jsem odmítl.

„A Wanda?“ zeptal jsem se.

„Ach, ta byla také hezká,“ odpověděl starý muž. „Velmi hezká. Ale chápete, byla o několik let starší. Minula hranici dospělosti, už nebyla dívkou. Mám za to, že to ovlivnilo způsob, jak jsme na ni nahlíželi. Marta, zrovna jako Adam, potřebovala někoho, kdo by se o ni staral. A v Martině případě to bylo úko-lem Wandy. Wanda dokázala cokoliv. Myslím, že byla vychována, aby kráčela v otcových šlépějích. Jako syn. Byla nanejvýš

schopná. Hrála na housle, ale nějakým způsobem pokaždé na méně významném místě, nikdy první housle, nikdy sólo. Byla velmi kompetentní. Zručná a kompetentní. Měla pěknou postavu, drobná chodidla. Je divné, že si pamatuji právě to, ale je tomu tak. Vzpomínám si, že si při těchto domácích koncertech sundávala boty, ne proto, že by měla unavené nohy, ale zcela vědomě, jako by byla na svá chodidla pyšná. Jako by je ukazovala. Pomalu si třela jedno o druhé.“

Starý muž na mě pohlédl a opět usmál. „Muselo mi to také připadat svůdné, ale jiným způsobem. Sledoval jsem to s trochou studu. Krom těchto vypořádání jsem ale rodinu Maiskych neznal. A život mě naučil, jak málo o našich sousedech víme. Později se mělo ukázat, jak je ta neznalost pro nás dobrá. Nebylo moc co vyprávět.“

Pan Liebermann na stole propletl prsty a já jsem viděl, jak se mu kůže posetá jaterními skvrnami na kloubech napíná.

„Když můj bratr Pavel v roce 1939 uprchl, vzal Adama s sebou. Z naší části města odešla celá skupina mladých mužů. Nikdy jsem v sobě nepřestal nosit obraz, jak stojí u nás v hale. Adam, tak vysoký vedle Pavla, který byl malý a drobný. Bratr měl bystrý mozek, ale tělo na žádné dlouhé túry uzpůsobeno nebylo. Snil o tom, že se stane politickým karikaturistou. Měl báječný talent, nebylo nic, co by nedokázal nakreslit. Rozesmál nás několika tahy tužkou a pak nás přiměl vyjádřit, co nás rozesmálo. Často na ně myslím, jak tam tak stáli, každý z nich s neuvěřitelným talentem, ze kterého ani jeden z nich neměl mít žádný užitek. Moje matka tiše plakala do dlaní, zatímco otec objal nejdřív Pavla, potom Adama. Už jsme je pak nikdy neviděli. Nikdy. Takže ta vzpomínka je pro mne velmi důležitá. Nosím ji všude s sebou.“ Chvilí seděl mlčky.

„Rok nato jsem přišel o rodiče. Nejdřív o matku, když nás po příjezdu do Osvětimi rozdělili. Pak o otce, když už neměl sílu dál žít. Člověk by myslel, že ta poslední ztráta je ta nejtěžší. Zůstat sám naživu. Tak tomu ale nebylo. Byla to ztráta Pavla.

Ta první. Pak už jako bych byl nějakým způsobem připravený. Ztráta bratra mi otevřela dveře do temnoty.“ Pan Liebermann zavřel oči. Když je otevřel, působil unaveně a vyčerpaně. Třel si kořen nosu.

„Po válce jsem se dostal do New Yorku. A i po mnoha letech jsem pořád ještě chodil po ulicích a jedna má část zkoumavě prohlížela tváře, které jsem potkával. Hledal jsem, neustále jsem hledal ztraceného bratra. Občas mi při pohybu člověka, který se otočil, zatrnulo u srdce. Gesto, tvar hlavy. Jako bych si bez přestání škrábal strup. Jako bych v bolesti nacházel perverztní potěšení. Věděl jsem, že rodiče jsou mrtvi. Ale nikdy jsem nezjistil, co se stalo s Pavlem. Nebo s Adamem.

Zpočátku jsme dostávali zprávy od přátel našich přátel. Slyšeli jsme, že se dostali do Litvy. Že jsou naživu. Že se o ně nemáme bát. Že se máme starat o sebe navzájem, pokusit se odejít, pokud to bude možné. Zprávy jako by se však množstvím lidí, jejichž prostřednictvím se k nám dostávaly, stíraly. Byly kusé a vybledlé. Nikdy jsme nepotkali nikoho, kdo by se s nimi potkal, jen ty, kteří potkali někoho, kdo potkal někoho, kdo potkal je. Předpokládám, že jsem, stejně jako Clara, nikdy nedokázal přestat. Přestat svého bratra hledat. Stopa totiž nikdy neskončila, jen se vinula dál. Mizela ve vzdálené temnotě. Nikdy jsem si nemohl být zcela jistý. Vždycky tam zůstávala malá naděje. A já ji v sobě živil.“

Opřel se na židli. „Možná jsem se přestěhoval zpátky do Polska právě z toho důvodu. Možná jsem si myslel, že Polsko je to nejlepší místo, kde mohu čekat. Čekat, až se znovu setkáme. Pavel a já.“

Vzdychl a pohlédl z okna, a když se znovu otočil ke mně, jako by ukončil kapitolu a začal novou.

„Umíte německy, pane Ankere? Znáte slovo *hässlich*? V překladu to znamená ošklivý. Myslím ale, že to znamená víc než to. Znamená to hodný nenávisti. Odpudivý. Dům, kde bydlím, je odpudivý. Myslím, že byl vyprojektován a postavem

z nenávisti a že přestál válku jen proto, že neměl co ztratit. Nestálo ani za to ho zbořit – nebylo tam krásy, která by se dala zničit. V létě ale pěstuju na balkoně rajčata a vydávám se na procházky do Planty. A čekám na bratra. A o šábesu chodím do templu a za bratra se modlím. Trpělivě tu čekám, mám čas veškerého světa.

A to je vše, co vám mohu povědět. Musíte mi prominout,“ řekl starý muž.

„Pověděl jste mi víc, než si dovedete představit,“ odvětil jsem. „Jsem vám hluboce vděčný.“

„Pane Ankere, já vím, co hledáte. Chcete poznat svého otce a matku. Je mi líto, že jsem vám nemohl dát víc. Mám ale přítele. Bydlí tady v Krakově a každý čtvrtek ho u něj doma navštěvuji na pravidelnou partičku šachu.“ Vzhledl ke mně. „Hrajete?“

„Nijak zvlášť dobře a už je to dlouho, co jsem hrál naposlady,“ odpověděl jsem.

Pan Liebermann se usmál a přikývl. „Můj přítel Mojše je velmi starý, ale rozum má bystrý stejně jako dřív. Když jsme byli mladí, v Krakově se nenašel nikdo, kdo by ho v šachu porazil. Vyhraoval všechny turnaje – byl to můj hrdina. Jsem přesvědčený, že se stále ještě může měřit s těmi nejlepšími. Když někdy ojediněle vyhraju, dlouho už chovám podezření, že mě vyhrát nechává, ze soucitu. Nebo možná aby mě povzbudil. Jsem v současnosti jeho jediný protihráč a potřebuje mě.“ Letmo se usmál.

„Mojše strávil nějaký čas s Pavlem a Adamem v Litvě. Ne dlouho, ale je jediným svědkem, kterého jsem našel, co skutečně Pavla po jeho odjezdu potkal. Setkal se s nimi v dubnu 1940. Tehdy byli ještě naživu, přežívali v lese, celou dobu se přesouvali z místa na místo. Ale žili. Za nic na světě si ty dva nedovedu představit. Pavla, tak jemného a mírného a s chatrnými plícemi, a nadpozemského Adama s citlivými prsty, které ovládaly jen jedinou věc. Ještě stále zápasím s obrazy, které

mne pronásledují. Ti dva venku v mrazu. A stopa končí právě tam, v lese. Ale Mojše vám o tom poví. Jestli chcete, pozítří ho můžeme spolu navštívit, ve čtvrtek. A společně povečeřet. Připravím obvyklé jídlo. Nasekané filety nakládaného sledě. Vlastně o žádné vaření nepůjde, ale o pokrm, který pokaždé s Mojšem jíme. A vy si můžete popovídat. Mojše vám bude vyprávět, což by Adam nikdy nemohl.“

Pan Liebermann na mě hleděl s podivným pousmáním.

„Já jsem se o tom nezmínil, že? Adam byl němý. Nikdy nevydal ani hlásku. Jeho jedinou řečí byla hudba.“

3 • • • **Doprovodil jsem pana Liebermanna** ke vchodu jeho domu.

Dům byl, jak správně řekl, *hässlich*. Nudný činžák s opadavou omítkou a rezavými balkony. Rozloučili jsme se a domluvili se, že se sejdem na stejném místě v parku ve čtvrtek, brzy zvečera.

Vydal jsem se k řece a pokračoval vzhůru k Wawelu, starému hradu na návrší. Na velkém nádvoří bylo jen několik návštěvníků a já se procházel kolem po šterkových cestičkách takřka o samotě. Z jakéhosi neviditelného zdroje se linula barokní hudba: teprve když jsem přišel blíž k východní zdi, všiml jsem si, že je tam malý obchod s hudebninami. Vešel jsem dovnitř. Jakási žena, která zrovna vybalovala kartony, vzhledla a usmála se, ale když jsem jí ukázal, že se chci jen porozhlédnout, vrátila se ke své práci. Byl to malý obchod s omezenou, ale zajímavou nabídkou klasické hudby a jazzu. Když přehrávaný disk skončil, žena tam vložila nový. Hudbu jsem nepoznával, ale přistihl jsem se, že jsem se zastavil a pozorně naslouchal. Skladba pro cello a klavír, započala měkce, ale se skrytou naléhavostí v každickém tónu, která pomalu narůstala až k dramatickému vyvrcholení, jehož poslech byl téměř trýznivý a které pak následovalo srdceryvné bezvětrí, podobné

dozvukům prudkého pláče. Žena za pultem vzhledla, když jsem k ní přistoupil.

„Co je to za hudbu?“ zeptal jsem se. Omluvně pokrčila rameny. „*No English*,“ řekla.

„Tato hudba,“ zopakoval jsem a ukázal na cd-přehrávač za ní.

„Aha,“ řekla a usmála se. „Szymon Laks, *Passacaille*.“ Zmáčkla tlačítka a hudba se znovu rozezněla.

„Mohu si ji koupit?“ zeptal jsem se, když hudba utichla.

Žena zavrtěla hlavou a poklepala si na hrud. „Moje.“ Odmlčela se a chvíli se na mě dívala. Pak se otočila a disk vyndala, vložila jej do malé plastikové košilky a s pokývnutím napřáhla ruku. Zalovil jsem v kapse, abych vyndal peněženku, ale opět zavrtěla hlavou a odmítavě mávla rukou.

„Vemte,“ řekla a nosič mi podala. „Vemte. Prosím.“

Díval jsem se na ni, zaznamenal jsem, že je hezká, ale nějakým způsobem příliš vážná, aby se namáhala svůj vzhled vylepšit. Pozorně mě sledovala.

„Děkuji,“ řekl jsem a dárek od ní vzal. „Jste velmi laskavá.“ Nevěděl jsem, co ještě říct. Žena vložila do přehrávače další disk, tentokrát Chopina, a pak na mě znovu pohlédla.

„Poslouchejte,“ řekla a ukázala na nosič v mé ruce. „Vraťte se. Potom.“

Usmál jsem se a přikývl. „Ano, jistě. Určitě. Vrátím se. Až si to poslechnu. Ještě jednou děkuji.“

Vyšel jsem do ostrého slunce, přešel nádvoří a postavil se ke zdi, abych se podíval na řeku. Široký, pomalu plynoucí vodní tok zračil jasně modrou oblohu. Krajina se jevila naprosto nehybná; jako stará malba, zamrzlá v čase, která uchovala okamžik pro věčnost.

Zbytek odpoledne jsem věnoval procházce po středu města. Podivným způsobem jsem měl pocit, jako bych byl ve Stockholmu svého dětství. Krakov dýchal pokojnou, zdrženlivou atmosférou, která mi z nějakého důvodu připomínala moje Švédsko padesátých let. Ulice byly čisté, ale nezdálo se, že by

tomu tak bylo důsledkem efektivního úklidu, spíš nedostatkem odpadků. Kolem pozvolna projížděly tramvaje plné cestujících. Staré ženy na nárožích prodávaly slané preclíky a provedení jejich vozíků jako by se v běhu času příliš nezměnilo. Nic nevypadalo nově, ale ani zanedbaně. Město v mých očích jako by se rozhodlo zůstat, jakým bylo, a vystačit si s tím, co má. Jako člověk, který odmítá zasáhnout do procesu stárnutí, bylo udržované, ale staromódní. Trochu jako pan Liebermann.

Dal jsem si oběd v restauraci v ulici svatého Jana, hned pod Floriánskou bránou. Místo bylo zřejmě nedávno zrenovované, ale uchovalo si své kouzlo. Hluboké, vyřezávané dřevěné okenní výklenky dotvářely atmosféru. Jediným osvětlením v místnosti byly svíce a o něco dál uvnitř, kde jsem seděl i já, seděli další dva osamělí hosté, což můj příjemný pocit ještě prohloubilo. Na jídle jsem si pochutnával a k těstovinám s houkami jsem si dopřál dvě sklenky překvapivě dobrého bulharského červeného vína. Nijak jsem nespěchal a těšil se z chutí, lehce překvapený skutečností, že jsem schopen je rozlišit.

Když jsem pak po obědě opět vyšel na ulici, míjel jsem malou kancelář, kde se prodávaly vstupenky na různá představení a koncerty. Vstoupil jsem dovnitř, abych se podíval, co nabízejí. Nabídka nebyla nijak velká, ale téhož večera měl hrát v kostele svatého Bernarda smyčcový kvartet a já si koupil lístek. Při procházce zpátky do hotelu jsem potkával lidi na cestě z práce, mnohé s malými kyticemi tulipánů nebo narcisů v ruce. Jen několik stvolů bez papíru kolem. To mi připomnělo, jak mě matka v pátek pokaždé posílala na trh pro tulipány, a jak tam ta stará žena vytahovala stvolý z velkého kbelíku, jednu květinu po druhé. Nyní se zdá, jako by květiny už ze záhonů ležely svázané v celofánu.

Po krátkém odpočinku v hotelovém pokoji a několika telefonátech jsem se vydal do kostela. Slunce už zapadlo a vzduch příjemně chladil. Bystře jsem vykročil a bezmyšlenkovitě zabočil vlevo do ulice Grzegórzecka. Instinktivně jsem věděl, že jdu správným směrem.

V kostele bylo chladno. V barokní stavbě bylo skutečně chladněji než venku, ale publikum bylo překvapivě početné, možná sedmdesát lidí nejrůznějšího věku, směs turistů a místních. Seděli v lavicích v zapnutých svrchnících a od úst jim stoupaly obláčky páry a rozpouštěly se v temnotě nad jejich hlavami. Uvědomil jsem si, že veškerý můj omezený kontakt s kostely nebo chrámy vůbec měl pouze spojitost s hudbou, byl jsem buď v roli hudebníka, nebo obecnstva. Nikdy jsem do kostela z jiného důvodu nevěšel. Zavřel jsem oči a naslouchal. Program nebyl nijak zvlášť odvážný – Händel, Mozart, Albinoni, Purcell – ale zato profesionálně provedený, s upřímností a citem. Překvapilo mě, jak silně mě to zasáhlo.

Když jsem pak opět vykročil do tmavého mrazivého večera, cítil jsem se očištěný. Harmonický. Procházel jsem liduprázdným městem s rukama v kapsách a zhluboka jsem vdechoval suchý čerstvý vzduch. Vrátil jsem se do ulice, kde jsem měl hotel, a cítil jsem, že ještě není pozdě na lehkou večeři. Nejedna restaurace měla ještě otevřeno a rozhodl jsem se pro malé místo dále v ulici, Arka Noego, Archa Noemova. Místnosti byly jen řídce obsazené a obsluha mě uvedla ke stolu v té větší. Sedl jsem si a hned jsem se cítil jako doma. Zařízení bylo originální s náhodnou sbírkou starého nábytku a doplňků. Jednotlivě tam žádný objekt nebyl krásný nebo zajímavý, ale celek působil přitažlivě. Objednal jsem si polévku z ječných krup, nasekaného nakládaného sledě, pivo a pálenku.

Ve vnější místnosti hráli tři hudebníci klezmer: mladý muž na kytaru, starší pán na housle a mladá žena na klarinet.

Ihned jsem si vzpomněl na Bena Kaplana. Zvečera jsem mu zatelefonoval, abychom si domluvili schůzku ve Stockholmu, ale už dávno jsem nepomyslel na příležitost, kdy jsme se setkali poprvé. Klezmer nyní náhle a velmi zřetelně mou vzpomínku oživil.

Bylo mi čtrnáct let a neměl jsem žádné skutečné přátele. Hudba zabírala většinu mého času po škole a to ze mě dělalo ještě většího podivína. Nebo alespoň moje matka

tak vysvětlovala mou osamělost. „Můj Adam nemá čas si hrát,“ říkala, jako by byla hrdá, že nemám žádné kamarády. Nebo možná s úlevou. Ve škole jsem prospíval, což také mé oblíbení nijak nepřidalo. Mým jediným polehčujícím talentem byl běh. Byl jsem vysoký a štíhlý a myslím, že jsem k běhu měl fyzické předpoklady. Možná jsem k němu měl i důvod. Bez větší námahy a jen s minimálním tréninkem jsem běhal natolik rychle, že mě toho roku vybrali na krajský školní přebor.

Bena jsem si všiml, jen co jsme se rozestavili k prvnímu běhu, ale nevěděl jsem, jak se jmenuje. Nevěděl jsem, kdo je, ale věděl jsem, co je. Možná to tak u vyděděnců bývá, že se snadno poznají. Jak jednou Mimi řekla o nás dvou na Novém Zélandu, možná vydáváme zvláštní pach, který okamžitě zaznamenáme. Zavětríme a poznáme ho. Ti, co k nám patří, poznají ty, kdo ne, nakrčí nos, rozšíří se jim chřípí a vdechnou, některé akceptují a jiné odeženou. Já jsem objevil Bena, on objevil mě. Ne s povděkem, dokonce ani ne se zájmem. Zcela jednoduše jsme pouze tu skutečnost vzali na vědomí.

Ve finále jsme závodili spolu. Byli jsme mladí a běželi osmistovku nevypilovaným, nekomplikovaným stylem. Neměl jsem žádnou techniku; do té doby jsem si vystačil s talentem a vytrvalostí. Hned po startu jsem ostatní běžce nechal za sebou, ale Ben běžel vedle mě. Pokusil jsem se mu utéct, on ale držel tempo; když jsem zpomalil, zpomalil také. Běžel po mé levé straně, jako by se na mě přilepil. Nohy mu dopadaly na škváru naprosto shodně s mými, jeho paže se pohybovaly jako moje. Dokonce i jeho dech se sladil s mým. Pokaždé když jsem se pokusil ho setrást, jako by můj plán vytušil ještě dřív, než jsem ho stačil provést.

Překonali jsme rekord společně a museli se o první cenu podělit. Stále ještě jsme ale na sebe nepromluvili. Cestou do šatny a těsně předtím, než jsme se připojili k příslušným školním družstvům, se zastavil, pohlédl na mě, široce se usmál a jeho úsměv odhalil předkus a mezeru mezi předními zuby.

„Mohl jsem klidně vyhrát,“ řekl a zlehka mě dloubl do prsou. „A ty taky.“

Neodpověděl jsem.

Bena jsem poté nepotkal téměř deset let. Pak jsem jednou večer v Costa Brava, v malé restauraci, kam jsme po koncertech chodívali, na něj opět natrefil. Nepamatuji se, jestli jsme si nějak víc promluvili, bylo nás docela hodně a on seděl se svou společností u jiného stolu. Bylo tam hlučno a zmatek, ale přesto jsme prohodili pár slov. Pověděl mi, že pracuje na doktorandské práci z fyziky. Já jsem právě podepsal první smlouvu s orchestrem. Před odchodem se zastavil u mého stolu a zeptal se, jestli bych měl chuť se s ním a několika přáteli následující týden setkat.

„Pár se nás jednou do měsíce schází a hrajeme klezmer,“ řekl. „Nic zvláštního, jen pro zábavu.“ Škádlivě se po mně podíval. „Myslím, že by se ti to líbilo.“ Pak se usmál a dodal: „Možná by ti to dokonce i prospělo.“

Tehdy jsem se nepřidal, ale začal jsem klezmer poslouchat.

Mělo trvat ještě dalších dvacet let, než se opět ozval. Věděl jsem, že režíroval celovečerní film, který měl právě premiéru a získal příznivé recenze. Sám jsem dokončil svou první filmovou hudbu. V americkém časopise si přečetl recenzi, která film popsala jako bezvýznamný, ale hudbu jako jednu z nejlepších toho roku, a přes mého agenta mi napsal milý dopis. Byl velkorysý a to jsem si zapamatoval a se zájmem jsem nadále sledoval jeho kariéru, stejně jako on zjevně sledoval moji. Naše dráhy kolísaly, ale jeho nějakým způsobem působila soudržněji. Šťastněji. Jako by se upřímně těšil z toho, co dělá.

A pak jsem tedy dostal ten nečekaný mail s návrhem spolupráce. Oficiální důvod mé cesty. Šanci běžet ještě jednou bok po boku.

Uvědomil jsem si, že upíjím pivo a usmívám se.

4 ● ● ● **Následující večer** jsem se znovu setkal s panem Liebermannem, jak jsme měli domluveno. Procházeli jsme parkem, kde zapadající slunce přes štěrk vysílalo dlouhé paprsky světla.

„Možná bych vám měl o svém příteli něco povědět,“ řekl. „Mojše Spiewak je... hm... *neobyčejný* člověk. Ani na chvíli si ale nemyslete, že jeho... hm... výstřednost je známkou vysokého věku.“ Pan Liebermann se usmál a oči mu zajiskřily. „Ne, je zcela jednoduše velmi neobyčejný člověk. Vždycky byl. Dělá věci po svém. Způsob jeho myšlení se liší od způsobu myšlení ostatních.“

Když jsem na něj pohlédl, ani já jsem se neubránil úsměvu. Výraz ve tváři svědčil o obrovské lásce, kterou k příteli choval. Mojše Spiewak bydlel v Kazimierzi, nedaleko od mého hotelu, v činžovním domě, který bych považoval za neobydlený. Dům byl jedním v řadě podobných třípatrových domů v ulici a nejevil známky života. Fasáda byla tmavá, jako by byla po celá desetiletí vystavena vlivu popílku a smogu. Okna byla černá a slepá; zjevně už je dávno nikdo nemyl. Zpomalil jsem a k pramálo vábné budově vzhlédl, ale pan Liebermann mě zatahal za rukáv. „Neobávejte se, vypadá opuštěně, ale mohu vás ujistit, že tak tomu rozhodně není.“ Vyndal z kapsy klíč a vsunul ho

do venkovních dveří. Chvíli mu trvalo, než se mu podařilo jím otočit, dveře rozrazil, vešel a pokynul mi, abych ho následoval.

Vzduch na tmavém schodišti byl zatuchlý a studený. Pan Liebermann šátral na zdi vedle vchodu rukou po vypínači. Dveře se za námi pomalu se skřípěním zavřely. Zůstali jsme chvíli stát ve tmě, než se rozsvítila osamělá žárovka, jejíž sporé světlo nedosáhlo do tmavých koutů. Podařilo se mi rozpoznat točité schody na druhé straně popraskaných černobílých mramorových desek. Pan Liebermann šel napřed a já jemu v patách. Na prvním odpočívadle byly naproti sobě dvojce dveře, ani na jedné z nich však nebylo jméno ani schránka. Pan Liebermann pokračoval vzhůru, těžce dýchal a pevně se při chůzi držel zábradlí. Vyšli jsme do druhého patra, tam se zastavil s rukou na srdci, ztěžka oddychoval, ale usmíval se. Znovu tam byly dvojce dveře naproti sobě. Nic nenasvědčovalo tomu, že by vedly do obydleného bytu, ale pan Liebermann se k jednomu dveřím obrátil a sedmkrát zaklepal, rychle a rytmicky. Z opačné strany jsem neslyšel žádnou reakci. Čekali jsme mlčky.

A pak se najednou dveře rozletěly a v ústrety se nám linulo teplé světlo.

Na první pohled Mojše Spiewak vypadal, že je stejně malý jako pan Liebermann, pak jsem si ale všiml, že je stižen skoliózou a stojí celý ohnutý. Ve dveřích nebylo možné vidět mu do tváře, ale hlas měl silný a jasný.

„Vítejte, prosím, pojďte dál,“ řekl anglicky a ustoupil stranou, abychom mohli projít.

Byt byl zcela vytríbeně nádherný.

Podlahu kryly leštěné parkety s mozaikou krásných starých orientálních koberců. Nebylo tam mnoho nábytku, ale každý kus byl sám o sobě nápadně krásný a vkusně umístěný, aby co nejvíce vynikl. Ze dvou malých starožitných křišťálových lustrů na stropě se do úzké haly šířilo jemné světlo. A když jsem vstoupil do salonu, zůstal jsem okouzleně stát.

Místnost nebyla nijak velká, ale díky sporému zařízení působila prostorně. Stěny pokrývala umělecká díla, která mi

brala dech. Pokud to byly originály, o čemž jsem neměl důvod pochybovat, stál jsem před sbírkou nevyčísitelné ceny – množství krajinomaleb, loveckých a bitevních výjevů, několik zátiší a maleb s náboženskou tematikou. Nejvíce mě však zaujal portrét, který se zdál být vyhotoven pastelem, možná jako pouhá skica, která předcházela samotné malbě. Obraz nebyl velký ani nápadný barevným provedením, avšak když jsem jej spatřil, jako by všechny ostatní vybledly. Portrét představoval mladou ženu, která seděla u klavíru s levou rukou na klávesách, avšak nehrála, spíš jako by byla zobrazena ve chvíli rozjímání, když se ke hře chystala nebo právě dohrála. Tvář byla zobrazena z poloprofilu a pohled měla upřený na klávesnici.

Spustil jsem oči z obrazu a vyhledal pohled pana Spiewaka. Pozoroval mě s nepatrným úsměvem, hleděl na mne z nepřírozaného úhlu způsobeného jeho postižením.

„Vidím, že ji také obdivujete,“ podotkl.

Přikývl jsem, ale nic jsem neřekl.

„Je krásná, že?“ pokračoval. „Ale pro to ji tolik nemiluji. To pro tu její zranitelnost, skutečnost, že ji zřejmě zpodobnili, aniž si toho byla vědoma. A vypadá tak smutně. Působí mi takovou radost pomyšlení, že je tady u mě v bezpečí.“ O pár kroků k obrazu postoupil a zvedl k němu obličej. „Samozřejmě není moje. Nikdy nebyla. Nic tady není moje.“

Rozhlédl jsem se po pokoji a nic jsem nechápal.

„Považuji se za jejich správce. Přicházejí se sem zotavit. Znovu nabýt důstojnost.“ Starý muž pro sebe pokýval hlavou. „Vracím jim ztracenou důstojnost. Mám tu jakési sanatorium. Pečuji o ně, aby znovu nabraly dech, než budou navraceny právoplatným vlastníkům. Některé na to potřebují víc času než jiné. Tento je už u mě velmi dlouho. Zdá se, že nemám sílu ji od sebe pustit.“ Ještě jednou na portrét pohlédl. „Bude mi chybět.“

Slyšel jsem, jak si pan Liebermann za mnou odkašlal, když vstoupil na měkký koberec v salonu. Otočil jsem se a tvářil se potutelněji, než kdy předtím. Když viděl můj výraz, tiše se zasmál. Nic ale neřekl.

Pan Spiewak nám nabídl místo u malého stolku se čtyřmi židlemi u okna, kde byly zatažené záclony, a posadili jsme se. Nyní jsem konečně spatřil celý jeho obličej. Vypadal nesku- tečně staře, starší než kdokoliv, koho jsem kdy viděl. Pozoroval mě tmavohnědýma očima zpod huňatého bílého obočí a zdálo se, že ví všechno. Nejenom o mně, ale o všem lidském. Díval se na mě tak dlouho, až mi to začalo být nepříjemné. Pak se usmál a pomalu přikývl.

„Budte vítán, pane Ankere,“ řekl. „Nebo vám smím říkat Adame?“

„Jistě, buďte tak hodný, pane Spiewaku, a říkejte mi Adame. Je to ta část jména, kterou jsem dostal při narození. Pořádně nevím, jak jsem přišel k tomu druhému.“

Znovu přikývl. A pak se mu bez varování po tváři rozlil široký úsměv.

„Líbí se vám můj domov, Adame?“ zeptal se a s poněkud neobratným pohybem se rozhlédl po pokoji.

„Váš domov je kouzelný, pane Spiewaku,“ odpověděl jsem.

„Mojše, říkejte mi, prosím, Mojše,“ vyběhl mě. „Jak bychom mohli hrát šachy, kdybychom si neříkali křestními jmény? Nej- dříve se ale najíme. A trochu si popovídáme.“ Pomalu se zvedl ze židle a těžce se opřel o stůl. Pan Liebermann vstal také a já je následoval. Oba muži se ke mně ihned otočili a gestem mi naznačili, abych zůstal sedět.

„Dnes večer jste naším hostem. Zůstanete tady a my zatím připravíme večeři,“ řekl pan Spiewak. „Nebude to trvat dlouho, už jsme sešraní, nemám pravdu, Szymone?“

Pak Liebermann přikývl a usmál se. „To opravdu jsme,“ přisvědčil.

Díval jsem se za oběma muži, jak mizí v chodbě. Když jsem osaměl, vdechl jsem do chřípí suchý příjemný pach. Rozhlížel jsem se kolem a s podivem jsem konstatoval, že se tam cítím jako doma, jako by mi někdo z ramen sejmul strašlivou tíhu. Vstal jsem a obešel zdi, blíže jsem si prohlédl malby a znovu se zastavil před portrétem. Ta mladá žena nevypadala jako někdo,

koho bych kdy potkal, a přesto mi připadala známá. Držení těla, způsob, jak se zpola odvrátila pohroužena do vlastních myšlenek, to vše ve mně vyvolávalo odezvu, kterou jsem si nedokázal vysvětlit. Prodléval jsem pohledem na portrétu, dokud jsem nezaslechl zavržení parket a neotočil se. Oba staří páni vcházeli s velkými podnosy, které postavili na stůl. Byly tam kusy sledě obložené nakrájenými vejci, jablky, červenou řepou, cibulí a houbami. Košíček tmavého žitného chleba. A pak lahve – polské pivo a tři druhy vodky. Zjevně nevěděli, jak mizivé je mé šachové umění. Nebo možná věděli. Jediná sklenka vodky spláchne jakýkoliv zárodek případné způsobivosti hrát.

Se studenými pokrmy na stole se oba muži posadili proti mně a pomalu jsme se pustili do jídla. Myslím, že pokud jde o sledě, je to otázka lásky nebo nenávisti. V mém případě jde o lásku. Solená ryba s oblohou chutnala znamenitě. Připili jsme si pivem a vodkou a alkohol nám příjemně stoupl do hlavy. Ale – spoň tedy mně. Nejsem si jistý, jak na tom byli zbylí dva muži, jejichž tváře vyzařovaly spíš očekávání než alkohol. „Pane Spiewaku, bydlíte tu úplně sám. Povězte mi o vašem životě,“ požádal jsem ho.

Vzhlédl ke mně. „Mojše, říkejte mi, prosím, Mojše.“

Rozpačitě jsem se usmál a přikývl jsem.

„Sám? Ani zdaleka. Nevíte snad, že tu bydlí i celá moje rodina? A jeden velmi drahý přítel.“ Rychle jsem pohlédl na pana Liebermanna a jeho oči se setkaly s mými, široce otevřené a s mírně zdviženým pravým obočím.

„Rád vám o nich povím.“ A aniž vyčkal na mou reakci, pan Spiewak začal vyprávět.

„V přízemí bydlí moji rodiče, Judith a Michal Spiewakovi. Už mají oba svůj věk, proto jsem je nechal bydlet dole. Chodit do schodů by pro ně bylo příliš namáhavé. Judith je vzdor vysokému věku pořád ještě krásná. Můj otec, Michal, hraje stále ještě na klavír a jsem velice šťastný, že jsem mu mohl darovat křídlo značky Steinway. Cvičí Chopinův druhý klavírní koncert a den ode dne se zlepšuje, i když se říká, že by se

žádný klavírista neměl do toho díla po středním věku pouštět. Často se zastavím u jejich dveří a naslouchám. Hraje čím dál lépe, každý den trochu jinak, jak to také má se všemi koncerty být. Je to zázrak.

Naproti rodičům bydlí teta Beatrice, moje nejmilejší teta, ta s hustými, jako měď rudými vlasy. Nikdy se nevдалa, ačkoliv byla neskutečně krásná. Pořád ještě je. Kdyby byla jiná situace, stala by se operní pěvkyní. A vdala by se. Jsem rád, že má nablízku svého bratra, mého otce, který ji může doprovázet, hudebně i jako člověk. Odjakživa si byli blízcí.

O poschodí výš bydlí můj bratr Samuel a jeho žena, která se také jmenuje Judith zrovna jako moje matka, tak jí říkáme Dyta. Judyta s tmavými pronikavými očima, pokaždé stejně rychlá, jako by jí čas nikdy nestačil. Což naprosto vystihuje pravý stav věcí. A všechny děti, které by spolu měli, řekl bych šest nebo sedm. Když se pozorně zaposlouchám, slyším, jak tam jejich rychlé malé nožky běhají, jak jejich hlásky stoupají schodištěm, když si hrají.

Proti nim bydlí moje sestra Hanna. Sama, protože jsem nenašel nikoho, kdo by jí byl hoden. Dal jsem jí barvy a plátna a vysadil jsem pro ni spoustu pokojových rostlin. Je tam voskovka a jasmín a gardénie – všechny ty vůně, které má ráda. Na jaře jí pokaždé nosím kytice konvalinek. Uvnitř je její svěrázný nábytek, včetně postele s nebesy. Všechno jsem to koupil zpátky. Trvalo to a ne vše je přesně totožné s původním zařízením. Některé kusy jsou lepší, krásnější.“

Díval jsem se na starého muže a nebyl jsem si jistý, jak si jeho vyprávění vyložit, on mi ale pohlédl do očí s naprostou upřímností. Pomalu jsem přikývl.

„Ach, a tady v nejvyšším poschodí, v bytě na druhé straně mého odpočívadla, jsem umístil slečnu Maisky.“

„Martu Maisky?“ zeptal jsem se a on přikývl.

„Ano, Martu Maisky. Potřebovala se někam uchýlit. Někde přečkat. Chápete, byla tak strašlivě sama. Nebylo nikoho, kdo by se o ni postaral. Potom, co její sestra odcestovala a matka

byla po smrti, ocitla se v tak strašlivém ohrožení. I kdyby unikla zátahu v domě, nemyslím, že by přežila.“

Odmlčel se a pohlédl na mě, jako by očekával, že zareaguji. Když jsem nepřišel na nic, co říct, znovu se ujal slova.

„Takže Adame, povězte mi teď něco o vašem životě.“ Pohlédl na mě přimhouřenýma očima.

Než jsem se ale vůbec stačil zamyslet, co řeknu, ozval se pan Liebermann.

„Co byste řekli partičce šachu? Než našeho hosta naprosto vyčerpáme.“

„Samozřejmě, samozřejmě. Ke stolu!“ zavelel pan Spiewak.

A tak jsme se do toho dali. Byl jsem netrénovaný, ale působilo mi velké potěšení pozorovat hru těch dvou mužů, než jsem přišel na řadu. Mojše Spiewak byl naprosto očividně nepřekonatelný. Bylo však také zjevné, že hraje pod svou úroveň, aby přítele nerozladil. Zatímco čekal, až pan Liebermann potáhne, tiše si pobrukoval. A když partie skončila, pan Spiewak okomentoval, co se panu Liebermannovi ve hře zdařilo.

„Celá řada dobrých tahů, Szymone,“ řekl. „Užil jsi v zásadě zdravou strategii. Několik drobných chyb. Vlastně ani ne chyb, spíš drobných přešlapů. Kdyby jich nebylo, vyhrál bys.“

Pan Liebermann se usmál a mrknul na mě. „Jste na řadě,“ řekl a vstal, aby mi přenechal židli.

I když jsem se pokusil užít veškerého případného umu, pan Spiewak snadno vyhrál. V průběhu celé hry se zády opřel do židle pokaždé, když jsem byl na tahu, jako bych měl nekonečně času na to, abych svůj tah naplánoval. A tu a tam jsem cítil, jak mě jeho pohled vede, navrhuje jistý tah, když jsem nebyl natolik bystrý, abych ho sám odhalil.

Pak oba přátelé sehráli ještě jednu partii a pan Spiewak opět vyhrál.

„Mohli bychom si trochu odpočinout a dát si čaj,“ navrhnul pan Liebermann a pan Spiewak přikývl na souhlas.

„Ano, dáme si čaj. Je čas, abychom si promluvili.“

Linda Olsson

Sonáta pro Miriam

Ze švédského originálu Sonat till Miriam
vydaného nakladatelstvím Albert Bonniers Förlag v roce 2008
(ve spolupráci s Partners in Stories Stockholm AB, Sweden)
přeložila Jana Svatošová
Typografie Vladimír Verner
Vydalo nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.,
v Praze roku 2016 jako svou 1500. publikaci
Vydání první. AA 9,98. Stran 256
Odpovědná redaktorka Marie Válková
Vytiskla Těšínská tiskárna, a. s..
Doporučená cena 278 Kč

Nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.
Praha 3, Víta Nejedlého 15
e-mail: info@ivysehrad.cz
www.ivysehrad.cz

ISBN 978-80-7429-674-1